

ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ТОСКУ СЕССИЯЗЫ УЛУГ ПЕРСПЕКТИВАЛАР, ЧАА СОРУЛГАЛАР

«1966 чыла Тыва АССР-нин улус ажил-агыйн хөгжүлүрүнүн Күрүнө планынын дугайында» Тыва АССР-нин Күрүлгөн комиссиянын даргазы, депутат эш. А. М. Арпаймактың, «1966 чыла Тыва АССР-нин Күрүнө бюджетинин дугайында» болгаш 1964 чыла Тыва АССР-нин Күрүнө бюджетинин куусулганын дугайында» Тыва АССР-нин сак министри, депутат эш. А. И. Каппуновтун илеткелерин депутаттар болгаш сессиянын ажилына киришкен тарта, совет база ажил-агый организацияларын ууртук ажилдагы чыгыш калбаа-биле чугаалжып көргөн.

Ажылчы чоннар депутаттарынн Кызыл хоорай Советинин куускомунун даргазы, депутат эш. С. Х. Красный Кызыл хоорайнн бугуруелери чези чылынн планын хуусаа бетинде, 1965 чыла октябрьда куусулганын сессияга делегалар, Оратор хоорайнн улус ажил-агыйнда кылдырмаан ажилдарын делегалар, улетпур бугуруелер чезеринин ажил-чорудулазына хоорай Советинин куускомунун, оон кидистеринин ууртуклазынн чезерин, контролуну кошпаан минни чугаалаан.

Эш Красный тууд ажилында доктааган, хоорайнн канализация, суг дамчылазынн болгаш орук туудуун оожум чоруп, план куусеттиней, ол сорулгага көрдүнгөн хөргилерин чезир ажилдагы чыгыш турарын айткан. Чурталаа туудларынн планын чыл-чыла-ла куусеттиней келген. «Тыва тууд» трези 1965 чыла ажилдагы кирер чурттага шөлүгүнн планын чүгө 81 муң куусеткен. «Тыва тууд» трезинде ажилды урей кылды чорук ууртукташтын турарында артык чаргыдалар болуп, план куусеттиней багыт салдарын, күрүнө уруг когаралды чедирпур турар.

Эркен чылдың дүктүк кварталында хоорайнн чамдык бугуруелери болгаш автоажил-агый черлери багыт ажилдаан. Туубу, алгы, пиво заводтары, Улуг-Хем ыш ажил-агый черинин мебель чөл болгаш өске-да бугуруелер квартал планын куусетпез, ажилга урей кылды чоруктарын болдурган. Мебель цегинин, пиво заводунун база амырал-хандыларынн чамдык бугуруелеринин бугуруу ууртуктен продукцияларын шынар чок болуп, саарылгага кирбей барган.

СЭКП ТК-нын сентябрь Пленумун шийтпирлерин амыралда боттандырбашаан, партиянын XXIII сессиянын ажилында хуунгө чезир чыл-чыл планынын бирги чылын—1966 чылдың бирги кварталынн онаалгаларын Кызыл хоорайнн бугуруелери чедирпур күүседири дээрин эш Красный сессияга бугуруеткен. 1966 чыла республиканын улус ажил-агый планын болгаш бюджетин бадылаарга ол саадалган.

Депутат эш. Д. Н. Серякова СЭКП ТК-нын март Пленумун шийтпирлерин амыралда кууседири талазы-биле Танды районун бугу ажилды чоннары 1965 чыла чамдык ажилдарын кылганын чугаалаан. Районун колхозтарынн болгаш совхозтарынн ажил-ишчилери көдө ажил-агый продуктуларын бугуруелери болгаш күрүнө садарынн бугу хөргилеринин планын эркен чылдың куусеткен. 1964 чыла деңизге 1965 чыла районун нити малы өзүделгил болган. Малдың чыл төдүн камгалап алдырынн планы куусеттинген. 1964 чыла күрүнө саткан бир боа малдың ортукм деңизи 289 кг турган болза, 1965 чыла 323 кг болган. 1964 чыла бир саар инектен садылган сутке деңизге, эркен чылдың 266 кг сут хой садылган.

СЭКП-нин XXIII сессиянын алдаржытан бугу улаушун социалист чарыкына киришкен Тандын ажил-ишчилери чыл беш чыл планынн баштайгы чыла—1966 чылдың бирги кварталында күрүнө эш садалган.

Бугуруелерге, туудларга, колхозтарга, совхозтарга болгаш албан черлеринге камналга дөш демиселге дайынчы өзү-биле эгелер кириптерин улусчу контролунн органдарына, партиянын илдепкейли дуулаакчызы болуп улусчу контролдарынн хой миллион бугу армиязына комитет хуулеткен. Москва болгаш Ленинград хоорайларын, Украина, Казакстан, Латвия, Грузия болгаш өске-да республикаларын улусчу контрол комитеттеринин болгаш бугуруелеринн металл, тууд материалдар, электри, олар чүгү энергиязын болгаш оларга чүгүлү камнаар дөш демисел талазы-биле ажилынн эки талазын дуржулаа болза, бир өскө камналга дөш демисел бугу улусчу контролдарын, ажилчылар, колхозчуларын, инженер-техникти ажилдакчыларын болгаш албан-халакчыларын калбак массаларын кириштерин болза, хой чүвени кылдыш чылдар дээрин көргүзүп турарын доктаала чугаалап турар.

«Металл болгаш материалдарын камнаар база оон кууседири негемде продукцияны бугуруу үндүр талазы-биле Москва болгаш Ленинград

тандырбашаан, партиянын элчегин XXIII сессиянын күш-ажылчы чедирпур утукту дөш чыл беш чыл планын ажилдап кирипкен деп, Каа-Хем райкуускомун даргазы эш. К. С. Очур-оол сессияга делегалар.

Районун көдө ажил-агыйларын ажил-ишчилери эркен чылдың чамдык көргүзүлгелери чедир алган. Күрүнө эш, сут, дук садар план куусеттинген. «Ленинчи орук», «Коммунизмче орук», «Октябрь 30 чылы» колхозтар көдө ажил-агый продуктуларын бугуруелери болгаш күрүнө садар планарын багыт эвес куусеткен. 1964 чыла деңизге, сут бугуруелери районга нити-биле 642 тонна көвүдөн. Хой ажилын хөгжүдөр талазы-биле «Ленинчи орук» колхоз эки көргүзүлгө чедир алган. Район малдың баш санын өстүрер планын эркен чылдың куусеткен. Бедик көргүзүлгелери чедир ап турар малчылар эвез эвес. Чижээ, «Кызыл туук» колхозта хойжу Борзек, саанчы Алыа, «Тилдеге» колхозта саанчы Архипова, «Коммунизмче орук» колхозта хойжулар Базар, Балган-оол болгаш өскөлдө да бедик көргүзүлгелери чедир ап келгенер.

Эркен чылдың агаар-бойдуштук байдалы таарымча чок болза-да чамдык ажил-агыйлар эки дүктүк өстүрүп алган. «Тилдеге» болгаш Ленин атыг колхозтарынн механизаторлары, тараажылар эркен чылдың эки ажилдаан. 1965 чыла тараанын нити чылдаан 24500 ажил тонна болган ийке, азы ортукма-биле бир гектардан 6,8 центнер дүктү алылган. Район күрүнө тараа садар планын куусетпез.

Ажылчы чоннарынн амырал хандырлаганын айттыргаларын районда канчаар шийтпирлеттинип турарын эш Очур-оол база чугаалаан. Райдүктүк комбинаты эркен чылдың бугуруелер планын куусеткен болгаш бугуруу үндүрүп турар продукцияларын шынар эвез, асортиментиз көвүдөн. Комбинат малчыларын хандыр талазы-биле эки ажилдап келген.

1966 чыла районунн мурунда садылган сорулгаларын оратор чугаалаан. Чаа беш чыл планынын баштайгы чылдында 1500 тонна тарааны, 2400 тонна сутту, 1690 тонна эшти, 78 тонна дүктү күрүнө садар болгаш мал бажы өстүрүлгелеринн планын кууседири районунн ажил-агый чоннары хуулеттинип турарын эш Очур-оол сессияга бугуруеткен.

Эркен районунн «Коммунизмче орук» колхозунн даргазы, депутат эш. М. Б. Шойжун районунн ажил-агый болгаш култура тургузушкунунда чедир алылган чүдүлери деңизгелеш, болупчү колхозунн ажил-агыйнда улуг чептер барын чугаалаан. Артель эркен чылдың планын сорулгаларынн чамгызын-даа куусетпез. Малда хограмча улуг, малдан алыр продукция кууду. Районда хар улуг дүшкен, мал ам азыралда кирип, харын эжи, мал олардалып турар аларган. Район эркен чылдың мал чези бедикте планын куусетпез. Мал чезинин талазы-биле районга республикадан дууа көргүзүлгелери депутат дилон.

Эш Шойжун районунн ажилчы чоннарынн садыг хандырлаганынга улуг чептерини база айткан. Топ садыг баазаарын районче бааранарын уузелтешкиниг окуп турары-биле ырак олардала малчыларга чугула бааранар болгачок-ла үстү бер, райпо баштаар чер дери садылганын багыт органдарга турар. Оон анында районунн садыг чептеринде малчыларга таарымкан бажы иштинин эт-хө-

жы эвес, төтөгелер чоруктарынн фактыларын өлөш чок чорукту көргүзөр, нити, күрүнө эш ажил-агыйларынн шыгызын садыг ууртук. Камналга дөш демисел чоруп турда, кичээгейни хамыкты мурунда дараазында айтырларга мөөнөзери эргежок чугула:

- металл, материалдарынн үчүдүн, ажаалда-кадагаланын болгаш ажилалынн чурумчулар, оларын чарыгдарынн техника талазы-биле үндөшлеттинген депингелгил нормаларынн негедер, нормадан ажыр кулавырларын кызырар;
- бугуруелер эвес чарыгдаларын, яны-бүрү чидиргилерин болгаш урей кылды чоруктарын кызырар, бугуруелерин артыкчы чүдүлери угаа-ажаалдыг ажилгаар;
- дерленин, машиналарын болгаш механизмдерин ажилдарынн экижидер, чедир тургусту-маан дерленин ажилга дүрген кирир;
- машиналар, механизмдер болгаш приборларынн техникти деңизин, илдегилер, үр үеде адалдыг бедилер, бугуруу үндүрүп турар продукциянын шынары экижидер;
- административ-эргелел аппаратынн кызыр болгаш чингилер.

Участоктарга, цехтерге, бугуруелерге металл, материалдарынн камыг чарыгдар болгаш оон күседи-биле пландан ажыр продукцияны үндүр талазы-биле органдар-техникти хөргилерин ажилдап кылырынга болгаш боттандырарында илдепкейлиг киржирин, ол хөргилеринн куусул-

ЧУРУКТА: Тыва АССР-нин Дээди Советинин сессиязынн ажилынн үзүндө.

Фото С. Фоминистовуу.

рекселери ховар. Шуурмактын улетпур комбинаты малчыларга тааржыр адалдыг чүдүлери эвез бугуруу турар. Оратор сак-хө айт-ырынга доктааган, чептерини чылдың талазы-биле хөмчөг алырын республиканын Саң министрство-зунга куузан.

Улус өөредилгезинин, калык камгалазынн талазы-биле чугаалынга эш Шойжун район эгемелгезинин септелгезинге акша-хөргилерин арбыларынче, школар, интернаттарын септелгезинге, дерленигезин чедир хөргилеринн көрүнчө республиканын план, саң органдарынн кичээгейни угаандырды.

Транспорт айттырынн депутат сессияга көдүргөн. Эрэн-биле автобус аргыжылганын экижидер, район организацияларынга бир чик машина бажыларын депутат районунн өмүсөзүндө дилет кылган.

Кызыл-Хавак шахтазынн ажил-агый, депутат эш. И. И. Еремин ажилчыларынн хандырлаганын, эрч малакты садыг ажилчыны Кызыл хоорай Советинин куускомунн кичээгейни угаандырды. Эгес-Акс суурунн маганинеринде бажы иштинин эт-хөргелери — диван, шкафтар, эки шынарлыг стулдар болгаш столдар ховар болуп турар. Улуг-Хем ыш ажил-агый черинин мебель цегинин бугуруу үндүрүп турар хөргелеринн шынары кууду, оларын ажилчылар, албан-аажыкчылар садып албай турарын депутат шүтүмчүлөң.

Улетпур болгаш аш-чөк бааранарынн асортиментиз эгес-Акс суурунн маганинеринде бажы иштинин эт-хөргелери — диван, шкафтар, эки шынарлыг стулдар болгаш столдар ховар болуп турар. Улуг-Хем ыш ажил-агый черинин мебель цегинин бугуруу үндүрүп турар хөргелеринн шынары кууду, оларын ажилчылар, албан-аажыкчылар садып албай турарын депутат шүтүмчүлөң.

Депутат школа, уруглар болгаш култура-чырыдыштын албан черлеринин туудларынн суурда калбарбайн турарын база делегалар.

Хойжу депутат эш. С. С. Борзек сессиянын илдеринде, улустун кичээгейни мида. Каа-Хем районунн көдө ажил-ишчилери чедир чылдың сөөлүг чылы—1965 чыла чамдык ажилдарын кылганын ол делегалар, бугуруу колхозу «Кызыл туукту» районда чылдың каап турар ажил-агый бугуруу турарын чугаалаан. Артельдин бугу-ле адырлары планын сорулгаларын куусетпез, чыл-чыла-ла күрүнө эрелгил болуп келген. Оон кол чылдагаларынн организастыг болгаш кичилер-биле ажилдынн ко-жаанда дээрин эш Борзек хомудан сепкил-биле илдергелер турган.

Чер, мал ажилын сайгыратпайн тургаш, көдө ажил-агыйнын экономикаын көдүрүп шыдаан. Малдыг уксазын экижидер, оон продуктулук чоруп бедилер ажилдар болгаш чоруттумайн турар. Оон түң-

Тыва АССР-нин Министрлер Чувелдинин даргазы, депутат эш. М. Н. Мендуге бугуруу саалында республика чедир чыл планынын онаалдалары куусеткен дээрин делегалар. Ынчалдаа-да республика 1965 чылдың планын онаалдаларын кууседири талазы-биле улуг чептеринг болган. Улетпур бугуруелеринде Чадананын, Туранын, Бай-Хаактын райулетпур комбинаттары, «Кызыл тууд» трезинин дуулаар бугуруелер комбинаты, туубу завод, пиво завод дөш өске-да чамдык бугуруелер планын куусетпез баргаш, хой саныг продукциянын улус ажил-агыйында чедир бербоз болгаш хой туунгү акша-хөргилеринн бюджетке чедир бербоз.

Планыгга көдө ажил-агыйнын плангга даалгаларын кууседири талазы-биле республика эркен чылдың ба-

дезин уруглук контролдарынн комитеттерге болгаш бугуруелерге дааскан. Бугуруелерге мурнакчы дуржулаан, эртемниг болгаш техниканын чедирпуринн негедеринин айттыргаларына кичээгейни куштедирер, улустун хөргилерин хайыраап көрүнчө ажилчы чоннарынн илдер-кен инициативанын бугу хөмчөг-биле деткир уужурут.

Улусчу контролдуу комитеттерин болгаш бугуруелеринн ажилынн бедилерин-биле эргежок чугула бугу хөмчөгелери алыр хуузелгелер. Оларынн ажил-чорудулазында кол чүгү—хынадалар, рейдлер, көрүлдөр, хураалдар болгаш чөвүлел хураалдар санында эвес, а практикти түнөөлери чедир алырында болуп. Камналга дөш демисел—кыска үеңи камнаа эвес, а хун бүрүнчү сорулгазы болуп деп чүвени мооң-биле калык бугуруу.

Камналга талазы-биле дуузын партия организацияларынга көргүзөр дугайында ажилды калбаргырында дараазында чүдүлери ажилгаар хөргө; бугуруелеринн кулавырларынн илдериде талазы-биле массалыг рейдлер, көрүлдөр болгаш хынадаларынн дуржулааны; профинис болгаш комсомол организациялары-биле, иларалга органдары-биле калык чорудар ажилынн яны-бүрү хөргилерин; тускай эртемнигелерин, чарыкчыларын, эртемнигелерин, ажилчы чоннарынн чөвүлел каттыжымчыларынн контролга калбаа-биле кириштер. Улусчу контролдуу рес-

рип турарын бистин экономикалыгын тооп, санап безин көрбоз.

Кызыл-чаар материалдар бисте хойу-биле төтөгелеттинип турар. Республик дун-хүнде 100 тонна кызыл чүл чарыгдар уужурут турган. 180 тонна чедирпур турар. Моон чыла-дагааны дөргө кызыл чүлүдү, хамаан чок чарыгдал, кууду алырда көзгөлдөр-биле калык хамаан чок, тө-чөл кууду турарында. Республиканын Министрлер Чувелдинин хураалыгга хой муң рубль туунгү машина-техниканы үндүр бижээп доктаал төлө-виленин көргөн. Ол үндүр бижил турар машина, тракторларынн хой нуруузуңу эдилээр хуусаа чедир-деңиз бооп турар. Техниканы шын эвес ажаап, кадалаап база төтөгелет турарын, чогур үзүндө септе-виз, секетеринн солузын турарын, оларын урелишкенинге, аавараларга таарымштырганынн түнөөли илдеп болгон.

Тууд материалдарын камнаар дөш демисел кончуг кошкак. Моон улазында дик хой үнелиг материалдар тууд шөлдөргө артыш каап, үрелип азы болмач чокка ажилдагыны турар. Эш Мендуге мындыг чептеринн көргүскен: «Улуг-Хав» совхозта аажок улуг бызаа кажазын бо чылын тулуп дооскан. Оон туудун демир-бетон секетер-биле кылган, мычтангаш оон өртөз улгаткан. Уужуру болза, кажазга ол үнелиг тууд материалдарын чарыгдалыг, илдеп эки шынарыг тажаанын илде-биле—Тыванын дыды-биле кылдып ап болуп турган. Туудтарга туубу чедирпур турар. А «Көдө тууд» эргелеринн районнарыг туубу чүдүлөр чоруду турганын көргө, кам чок, оларынн барык 40 муң кирези үрелип турар. Шаа мындыг камналга чок, ажил-агыймы эвес чоруктар кайда-да бар. Тууд кылды турар черлерде цемент, бетон, ыш дөш өске-да тууд материалдары чер болганда чаштына берилген, үрелип, чидип турар. Моон сонгаар камналганын чурумун шыгызын садып, материалдарын болгаш акша-хөргилерин камналгалыг чарыгдарынн улус ажил-агый планын кууседи-ринге эргежок чугулазын Министрлер Чувелдинин даргазы бугуруу саалында онаалап делегалар.

СЭКП ТК-нын сентябрь Пленум экономика айттырынычче онза кичээгей салганын айттырбашаан, оратор эркен чылда улетпурге болгаш туудга болдуган чамдык чептеринин болгаш частыргаларын анализтеп көргөш, камналга чурумун моон сонгаар сагымынын, хөргилеринн үүр-мектеп бидартайн, кол чүдүлдерге улаарынын чугулазын делегалар. Электри энергиязын, олар чүгүлү, тууд материалдарын, техниканы камнап хумагалар чорук кончуг ба-гай байдалда.

Каа-Хем болгаш өске-да районнарынн колхозтарында, малчыларынн электри чырын дун-хун чокка кысып алган турар. Кызылдын чамдык албан организация болгаш өөредилге черлери чырыкчылыг өстүрбоз болуп турар. Ол бугу улус ажил-агыйында чезе когарал чеди-

Сессияга Тожу райкуускомунн даргазы, депутат эш. О. Н. Олоп, республиканын амырал-хандыларга эргелеринн начальниги эш. Х. Л. Таржаа, Овур районунн Хандагайты көдө Советинин даргазы, депутат эш. Д. С. Шадыр, Барын-Хемчик районунн «Шектор» совхозунн хойжу бригадалынын бригадирин, депутат эш. К. Н. Нечын болгаш өскөлдө саал берген.

Камналга дөш демиселге бедик принципалдыг болгаш негеделгил болуп чорутуу, улустун хөргелеринн фактыларынн эгемелсез өзү-биле көвүдөн, ажил-агыймы эвес чорукту болгаш төтөгелешкенин болдурп турар кажилерин хой-нитинин талазында буруу шаарынн байдалын тургузары эргежок чугула.

Камналга дөш ажилчы чоннарынн нити демиселге комитеттерин болгаш бугуруелеринн илде-кейлиг кирелгези болза контролга калбак массаларын кириштерин талазы-биле чугула хөмчөг болуп, оон дөштүнн бедилеринге дуулаап алаар.

Комитеттер болгаш бугуруелер, бугу улусчу контролдар камналга дөш похода ажил-ишчи өзү-биле киржир дээринге бугуруелер СССР-нин Улусчу контролдуу комитети илдергелер Оларынн ажилынн түнөөлинде камнап алдынган металл, материал болгаш өске-да кулавырлар чуртунн экономикаын улам илай бижылаар дөш бугу улустун дөштөсөлгө төлөтп салышкын. Совет Эмгелдеринн Коммунисти партиязынн XXIII сессиянын база бир бедик болган турар.

ССРЭ-НИН УЛУСЧУ КОНТРОЛЬ КОМИТЕДИНДЕ

Камналга дөш демисел—улусчу контролдарынн ажил-чорудулазынн чугула фронтуну

ССРЭ-нин Улусчу контрол комитети камналга талазы-биле Москва болгаш Ленинградтын мурнакчы улетпур бугуруелеринн колхозтир-ринн патриотч эгемелштин-биле колбаштыр улусчу контролдуу комитеттерин болгаш бугуруелеринн сорулгаларынн дугайында доктаал хуулет алган.

Бугуруелерге, туудларга, колхозтарга, совхозтарга болгаш албан черлеринге камналга дөш демиселге дайынчы өзү-биле эгелер кириптерин улусчу контролдуу комитеттеринн, партиянын илдепкейли дуулаакчызы болуп улусчу контролдарынн хой миллион бугу армиязына комитет хуулеткен. Москва болгаш Ленинград хоорайларын, Украина, Казакстан, Латвия, Грузия болгаш өске-да республикаларын улусчу контрол комитеттеринин болгаш бугуруелеринн металл, тууд материалдар, электри, олар чүгү энергиязын болгаш оларга чүгүлү камнаар дөш демисел талазы-биле ажилынн эки талазын дуржулаа болза, бир өскө камналга дөш демисел бугу улусчу контролдарын, ажилчылар, колхозчуларын, инженер-техникти ажилдакчыларын болгаш албан-халакчыларын калбак массаларын кириштерин болза, хой чүвени кылдыш чылдар дээрин көргүзүп турарын доктаала чугаалап турар.

«Металл болгаш материалдарын камнаар база оон кууседири негемде продукцияны бугуруу үндүр талазы-биле Москва болгаш Ленинград

тын мурнакчы улетпур бугуруелер коллективтеринн инициативанын дугайында» СЭКП ТК-нын доктаалын бугу улусчу контролдарга таныштырып, ажилды толартай планын ажилдап кылдырып, улусчу контролдуу бөлүк буржуагте дуулаап, активти сургаларын улусчу контролдуу комитеттеринге дааскан.

Улусчу контролдуу бөлүктөр болгаш комитеттери күш-ажыл болгаш материал кулавырларын, акша хөргилерин камыг ажилгаар талазы-биле партиянын болгаш чазактын айтмыш-кынарынн кууседири контролга алыр, ол хөргө илдеретинн чептеринн чайдалар талазы-биле дөштүг дуузын партия, совет болгаш ажил-агый организацияларынга көргүзөр уужурут. Моон-биле калык чүгө чептеринин болгаш оларынн чылдагаларынн өй-шавыла илдерид эвес, харын база материалдыг кулавырларын болгаш акша-хөргилеринн төтөгелеринн болдурп турар бугу-ле чүдүлери дүрген чайдалары чугула.

Килограмм металл, нефть, тараа бурзук, кило-ватт-шак электроэнергия, буруу, күрүнени рубль буруу совет кижиге эрим үнелиг деп чүвени улусчу контролдар билдир чоруп уужурут. Бистин аажок улуг ажил-агыйымынын бугу участоктарында болгаш алырларында камналга дөш шуурдуг деңизинн чорударынн уужу-лаа бо деп, доктаала айткан турар. Улусчу контролдар улустун хөргелеринн хайыраал көрүнчө хуузунада улетер-чижээ көргүзөр, ажил-агый-

жы эвес, төтөгелер чоруктарынн фактыларын өлөш чок чорукту көргүзөр, нити, күрүнө эш ажил-агыйларынн шыгызын садыг ууртук. Камналга дөш демисел чоруп турда, кичээгейни хамыкты мурунда дараазында айтырларга мөөнөзери эргежок чугула:

- металл, материалдарынн үчүдүн, ажаалда-кадагаланын болгаш ажилалынн чурумчулар, оларын чарыгдарынн техника талазы-биле үндөшлеттинген депингелгил нормаларынн негедер, нормадан ажыр кулавырларын кызырар;
- бугуруелер эвес чарыгдаларын, яны-бүрү чидиргилерин болгаш урей кылды чоруктарын кызырар, бугуруелерин артыкчы чүдүлери угаа-ажаалдыг ажилгаар;
- дерленин, машиналарын болгаш механизмдерин ажилдарынн экижидер, чедир тургусту-маан дерленин ажилга дүрген кирир;
- машиналар, механизмдер болгаш приборларынн техникти деңизин, илдегилер, үр үеде адалдыг бедилер, бугуруу үндүрүп турар продукциянын шынары экижидер;
- административ-эргелел аппаратынн кызыр болгаш чингилер.

Участоктарга, цехтерге, бугуруелерге металл, материалдарынн камыг чарыгдар болгаш оон күседи-биле пландан ажыр продукцияны үндүр талазы-биле органдар-техникти хөргилерин ажилдап кылырынга болгаш боттандырарында илдепкейлиг киржирин, ол хөмчөгелеринн куусул-

жы эвес, төтөгелер чоруктарынн фактыларын өлөш чок чорукту көргүзөр, нити, күрүнө эш ажил-агыйларынн шыгызын садыг ууртук. Камналга дөш демисел чоруп турда, кичээгейни хамыкты мурунда дараазында айтырларга мөөнөзери эргежок чугула:

- металл, материалдарынн үчүдүн, ажаалда-кадагаланын болгаш ажилалынн чурумчулар, оларын чарыгдарынн техника талазы-биле үндөшлеттинген депингелгил нормаларынн негедер, нормадан ажыр кулавырларын кызырар;
- бугуруелер эвес чарыгдаларын, яны-бүрү чидиргилерин болгаш урей кылды чоруктарын кызырар, бугуруелерин артыкчы чүдүлери угаа-ажаалдыг ажилгаар;
- дерленин, машиналарын болгаш механизмдерин ажилдарынн экижидер, чедир тургусту-маан дерленин ажилга дүрген кирир;
- машиналар, механизмдер болгаш приборларынн техникти деңизин, илдегилер, үр үеде адалдыг бедилер, бугуруу үндүрүп турар продукциянын шынары экижидер;
- административ-эргелел аппаратынн кызыр болгаш чингилер.

Участоктарга, цехтерге, бугуруелерге металл, материалдарынн камыг чарыгдар болгаш оон күседи-биле пландан ажыр продукцияны үндүр талазы-биле органдар-техникти хөмчөгелерин ажилдап кылырынга болгаш боттандырарында илдепкейлиг киржирин, ол хөмчөгелеринн куусул-

публика, край, область, хоорай болгаш район комитеттери камналга талазы-биле улусчу контролдарынн ажилынн эки талазын дуржулаанын өөренин көр, түнөөп байыра болгаш негедерин, оларга дуулаамчыны болгаш деткимчени доктаа-мал көргүзөр уужурут.

Камналга дөш демиселге бедик принципалдыг болгаш негеделгил болуп чорутуу, улустун хөргелеринн фактыларынн эгемелсез өзү-биле көвүдөн, ажил-агыймы эвес чорукту болгаш төтөгелешкенин болдурп турар кажилерин хой-нитинин талазында буруу шаарынн байдалын тургузары эргежок чугула.

Камналга дөш ажилчы чоннарынн нити демиселге комитеттерин болгаш бугуруелеринн илде-кейлиг кирелгези болза контролга калбак массаларын кириштерин талазы-биле чугула хөмчөг болуп, оон дөштүнн бедилеринге дуулаап алаар.

Комитеттер болгаш бугуруелер, бугу улусчу контролдар камналга дөш похода ажил-ишчи өзү-биле киржир дээринге бугуруелер СССР-нин Улусчу контролдуу комитети илдергелер Оларынн ажилынн түнөөлинде камнап алдынган металл, материал болгаш өске-да кулавырлар чуртунн экономикаын улам илай бижылаар дөш бугу улустун дөштөсөлгө төлөтп салыш

Олар келир үеже базып орлар

Самолёт Кызыл-Мажаалыкка жүзүтү. Ынчалажок ужуруп чоруп турувуста-ла, бекет, чоон доолайан көк ыш бурулаш, туугуларын кырында булуттандыр аражы берип турары ийден.

— Ак-Довуракты хайнып турары ол-дур — деп, самолёттун сопказынан кызылаа-биле көрүшкөн, аныяк тыра ол мыча дидир.

Ам ол хоорайы бо болгай: кучукуларын ол-бо талазында — даг-дугу комбинадынын тудукчуларынын бажычылар, оларын сопкаларын чаа чыл шивилеринин оттарында ам-даа чырыгышаан. Кайнаар-лаа көргө, тускай хептерин ажалчылар. Ол дээр-ге туугуларын ажалче далажып чоруп турарлары-дыр.

«Тыва даг-дугу» комбинадтык ийги ээлтенин тууду бо. Ханы огар иштинде оттор тайын-наган. Бызачы-бетонщиктерин уугу бажыныч таван са-мып турары ол боуду.

— Биче чылым берсе, чымчай боор оң — деп, каракартын шала алгыдып кээп, Данзырык Калдар оол чугаалай-дыр.

Отка аныяк оол челип келди. Ол дээр-ге бизачы-бетонщик Конай Сарыг-оол-дур. Бир-ле

кижи олче айткан:

— Тергипи эр бо-ла болгай — дидир.

Бригаданын эң-не уугу кижизи — Саал Чалан. Чапсар үе-инде отче ол чокшылдаш олу-рупкаш, кижиз бурузунун чугаа-зын аажок дынчап, данзанын сор-гаш олурупту. Оон бүгү хевирин көргө — бисте багай ажалдап турар кижиз чок! — дээниг.

Бызачы-бетонщиктер онзалга-зын хун бурузунде ажалчүсү-дип турарында аныяк, бир чу-гула чүе — чүрттүн аны-буру булунарында келген кижилер-ни шалыныч комсомолчу туугу бажы-биле наймалаштыра-ны-дыр.

— Дөө эрни көрдүрден — деп, бодунун бир аныяк эжиче им-нээш, Конай Сарыг-оол чугаала-ды. — Красноярскиден практикага келгеш, ам маңа шуут артып каарын күзеп турар кижиз. Олег Антоновтун ол күзелин кижиз би-лип болур: уугу туугу оон сет-килин хаара тула берген-дир.

Чапсар доозуган.

— Ажылдап кириптеэлериң,

че — деп, Конай чугаалаш, демир аргачынын чапм өтеден.

Өскөлөр база тургулап келген. Уугу огарга ажал база хайнып уиду. Туугулар дартен граду-сун чыккылаа соотун тоовайн ажалдап туралар. Бызачы-бетон-щиктер руданы уугу болгаш оо-нак чууруп кылор корпусун де-жөө салырын хуусаа бетинде доозарын бодал, чүтүлдүг ажал-дап туралары ол-дур.

Туугула эки чакчылар-ла хай. Калдар белекээр талазы-биле инженер Альбина Вилосова тургаш:

— Мергежилдин белидип алыр дээш, ажалчылар чыл буруз-биле-ле забойщиктер, монтерлар, токарлар, харылаачылар, хим-лаборатория курстарына өөр-енип туралар — деп чугаалады.

Тускай мергежил буруз со-лун. Билин эки кижилер туугу-га эки үр-түннелдип ажалдаар. Харын моон ужурунда аныяктар уугу күзедип өөренип турар-лар.

— Партда олургулаан оолдар, кыстарың арыннарыңа көрүп

көрүрөм — деп, ажалчы аны-яктар школазын өөредилге эргелектизи Антонина Семёнова Бобина чугаалай-дыр. — Олар шүптүзү бисте туугулар келген-нер.

Боду шырак, эгиннери бедик аныяк оол Николай Емцев, чи-жээлээр-ге, мынча дидир:

— Комбинаттын ажалчына-рына бажынар тууп турар кижиз мен. Оон-биле кады ажал-чы аныяктар школазын ам доо-зуп тур мен. Оон соонда тех-никта азы институтка кирер бо-дал бар. Бисте бүгү кижилер ын-дыг — ажалдамышаан, өөренип турар.

Бүгү кижилер дээр-ге — Аган Манчын-оол, Виктор Гаркавцев, Михаил Есков, Салчак Чысырмаа болгаш өскөлөр-лаа-дыр, шүптүзү үш чүс кижиз.

Ажылчы аныяктар школазын-да чоктаа чаа Кызыл Армиядан халажып келген солдаттар база киргилген. Олар өөредилге ном-нарын, кыдырааштары тутку-лааш, өөредилге чылынын орту-зунда-лаа бол, өөренип кирипкен-

нер. Эки өөренип туралары ол чаа кижилерге дуалап турар.

Өөренип ажалчы аныяктар-нын аразында Александр Бо-бин бар, ол — кайтамчык чаар-тыкчы кижиз, бо чылын сески класстын дүргелеткен програм-мазын доозуп турар. Ажылда-мышаан өөренип берге болбайн аан харын. Чамдык копкак кижилер — ажаларынын «часасы чаштары», каш борбак кижиз, школаны каапкан чүтү бар-ла ынташ, ынчаларга туугула кол кижилер ол эвес-ле болгай.

Комбинаттын туугуларын техникта өөренип турар. Игорь Лихоноу ап көрөөли. Ол — хун-нү бодур электри канналганын каракты чил келир чырыктары көстүп, балдылар лаггар, бето-наашкынар чоруп турар черде. А кезжэ ол техникта олурар. Игорь хуулурун кааш:

— Бо чылын диплом алыр мен — дигилеп каар.

Ийет, ол оңу ап шыдаар. Ол боду туугула беш чыл бурунгаар келген. Ол үеде алаа ажалчы тускай өртөм чок турган. А ам

Игорь — мастер болгаш тергипи өөренип: ол чүтүл бешке өөр-енип турар.

Бо чылын техникта ийи чүс ажалч кижиз өөренип кирген. Ол дээр-ге келир үедеги технологтар — даг-дугунун арылаачылары, туугу-техниктер-дир, олар ту-дуга ажалчылар-биле билини челип ап турар. Олар даг-дугу-чүлериң: аныяк хоорайыңа эзел-даа, чаарткылар-лаа бо-лурлар.

— Бо хоорай мени кижизидип каан чүе, мынчанга ол хоорай эң чараштарын бирөөн бөл-дүрүп бөгү чүдүлериң кылор мен — деп, Игорь чугаалаар.

Даг-дугу комбинадынын туугу-нун ийги ээлтенин боттарынын эгинери-биле калдырп турар бү-гү аныяктар шак мычаар бодоп туралар.

А кезжэ дүжүп келирге, Куль-тура бажында ээлчегин ший-ге белекел чоруп турар. «Кады-лыг дүштүк» деп шинге кандыг ролду кымга онзаа экил дээр-нин Евгений Туманов бозагылаар-даа. Көрүкчүлөргө Николай Мар-

ченко база солун көртүгүнү бе-леткен, оон боду чалааң, а ажал шакынын соонда мында челип келгени ол. Ынчаларга Ни-колай Бойкону көргө, шоолу-дуг олурдулар номчуп өөренип турар.

Бот-тымыңгыр уран чүдү бөл-гүмүнүн киржикчизи Людмила Бутакова чаа ырларын шөө-жилдөө, а эң-не аныяк «артист-тер» Наташа Семёнова биле Лина Анисимова совет шүлүкчүлериң чогааларын сценга номчулурлар.

Бо бүгү кижизини сеткилин өөр-тур. Амдызында Ак-Довуракта Культура бажыны ындыг уугу эвес — мында үш чүс хире олут-туг. Ол ам алаа бичедей берген диге ажырбас. Ынчанга алаа уугу Культура ордуу туруп бот-турар дээр-ге ботурээр бис.

Аныяк болгаш өзүп олурар хоорай — Ак-Довурак Кара-Даштын ээлдөө турар. Ынчаларга кижилерин — даг-дугу комбина-дынын туугуларын — күзөл-со-руу-биле ол Кара-Даш чаа туугу-ларын чыры-биле херелдөө келген.

Аныяк хоорай келир үеже бу-зурелдин-биле базып олур.

А. ПОЧУЕВ.

ДАЙЫНЧЫ ДУЗАЛАКЧЫ

Келээ ажал-агынын улам ынай-заттууларын база улетүрүп эрге-леп башкарып саймаларында-ла-рынын талазы-биле СЭКП ТК-нын коммунистары төөгүдү шиктири-п ажалчы чыныгы политиктик болгаш күш-ажымы уугу көдү-дүшкүн хайныктырган.

Бай-Талга районун ажал-агы-лары СЭКП-нин ХХП съездинде алдар болдурган социалист чарыш-ты калбартышаан, эртен чылдарга болаарга малдын баш санын өстүр-гөп болгаш оон продуктуларын бүдү-рерин көвүдетишаан, 100 башка оонаштыр мал төү камтап аларын база белектен. Районун ажал-агы-ларында Социалист Күш-ажылдын Маалыры У. Каландын үдөгериң эдерең, 100 баш төрүр хойга оонаштыр 101—114 хураган камтап алган Иргит Эрелчин, Ма-зыр-оол Мукайлы, Күжүгет Кандан, Иргит Шинлей, Донгак Биче-оол, Иргит Дозат, Күжүгет Очут, Хертек Успун, Көк Ходуй, Салчак Дугуржал ышкаш хойжуларын саны өскөн.

Тыва усаалдык бир ийекке оонаш-тыр 1200—1350 кг чедир сүт саг-ган Роза Билгей, Салчак Караш, Куу-лар Борбаш болгаш 100 сарыкка оонаштыр 98—99 башкаларын ка-галал алган коммунистер Иргит Саг-лы, Салчак Карын-оол болгаш өске-лаа мал ажалында шыларга турар мурбакчылар көвей. Ол биче эвес ажал-херек чон ортууга партияж политиктик ажалга партия органи-

зацияларын, агитаторларын ролунун өскенин керечилеп турар.

Ажылчы чыныгы политиктик болгаш күш-ажымы көдүрүшкүн хун хайныктырар, боттарынын сорук кийрикти партияж сөз-биле, чаа-гай сеткилдип ажал-херек-биле кижилерин инициативанын деткир-ооларын бедик бүдүрүчүлүг ажал-дарында дузалаар, кижилерин амы-дырал-чуртталганын экижидеринге салдар чедирер дээш күжүн болгаш билин харамнамай ажалдап турар агитаторлар хай.

Районда 13 агитпунктулар ажал-дап турар болгаш олар 440 ажал агитаторлардык. Партия организаци-яларынын кол жүзү болушаан, агита-торлар партиянын салган сорулганын күсөдирчеге бүгү чоңу мобилиза-сатпурар.

«Талы» совхозунун Бай-Тал сал-бырында партия эге организациям болгаш «Кара-Хөл» колхозта пар-ток агитаторлар-биле ажалды элзэн экижидерин. Агитаторларын се-минардыг хуралдарын кварталар са-нында эртирип, агитаторларын ажалын доктаамал удуруп, агит-пунктунун ажалын планын ай са-нында башкап бербишаан, оон күс-селзени партиянын нити хуралда-рынга чугаалажып туралар.

«Малчын» колхозта парток кол-хоз төүлде агитпунктуну эки дерип, агитаторларын бөлүгү штыва, оларын үргүлчү ажалдаар школазы кылдыр, алаа семинарларын, агита-торлар-биле дуржулга солчулганын,

хуралдарын үргүлчү эртирип турар. Агитпункт үргүлчү чыгып, чырык болгаш чоңу бодунча хаара тууду турар.

Кара-Хөл сес чыл школазында партия эге организациянын агита-тору Серенмаа Хертек Лайсы-Акс суурун чурттакчы чоңуна эң-не көсүк болгаш сорулганын, чоңун хундуктелин чаалап алган кижилерин бирээш. «Малчын» колхозта библи-отека эргелектизи эш Сааа Самбуу бодунун ажалын номчукчулар-биле эш солун кылдыр тургустушаан, агитаторлар чегинде доктаамал барып, солун болгаш хай талаалыг ажалдар-нын кылып турар.

«Мурнакчы» колхозта Керти-Ак, Бай-Тал салбыра Иван Чигит ыш-каш көсүк агитацияны уулска би-дингир, чараш болгаш утла-шынар-лыг кылдыр чуруп, бижип кылдырып-га доктаамал, кызымаккай ажалдап турар агитаторларын чон улуу-биле үчүлөп турар. «Мурнакчы» колхозта Донгак Хуреп, Талы суурда Иргит Сенден оол агитатор хулаагезин эки күсөдип, ажалдап турар уча-стогула чурттакчы чоңу солун бес-едаларын кылып берип турар.

Чамдык партия организациалары агитаторларын ажалын чугаала-га көрөйи, удурип турар. «Талы» совхозтун төүлде партия организаци-ясы (секретары эш Чыолом) агита-торлар-биле кандыг-даа ажал кылбаан, оларга хуваала чок. «Мен совхозтун уугу мал элзени кижиз мен. Партия ажалы кылып турар

чай-шөлзөн кайла боор» дээр хоо-нун ол шүптү чугаалаар. «Талы» совхозка парток секретары турган эш С. Ш. Комбу партиянын идеоло-г-ту-да, политикти-даа ажалын удуриптай, ол талазы-биле негелдени ыракта-ла кошпактап турган. Ынча-нын мында агитас-массалыг ажал кончук чавыс деннеде турбушаан.

Бай-Талгажылар, бүгү совет улус ышкаш, СЭП-нин ээлчегин ХХП съездинде төлөтүп ужуражыр, беш чылдыг бири чылы—1966 чылдын планнын сорулгаларын бүрүн күсө-дирин хандырар дээш ажалдап ки-рипкен. Ажалчы чоңун ол бекик кө-дүрүшкүнүн деткип, оларын иде-я талазы-биле сорук кирип, чепсег-дээрине партия организациалары-нын дайынчы дузалакчылары агита-тор болур.

А. АДЫГАЙ.

САДЫП АЛЫКЧЫЛАРГА ХАЛАЛЫГ

Кызылдың Октябрьскай кудумчу-зунда № 1 аш-чөм магазинини ча-нында ийи кылаа хеример аразын-да боттерин дуй багланымка, соонка шыдапшай, буттарын чеге денсегилзэн, ууш ээлчег маңап тур-гулаар уугу, биче-даа намыл кижилерин хунун-не көрүп болур. Оларын дидиревшаан хомудуп ху-раган тууралар динчаларга хура-гезин-даа:

— Бир шак туруп келдим, соогу ажал-оол-тур.

— Чамым кедип алгаш келирим кай-оол-тур.

— Сут магазининге барып чыны-палгаш келин, мээш шидерим көрүп туруп көрүрө. Ол дээр-ге, горпонуң шил саваалар хулаап алыр магазини чүе-дир. Алаа хунде чүс-чүс намыл кыраал-даа, элзэни намыл-даа, пенсөөн, нивалид-даа, алаа-даа чурттакчылар муң-муңчок.

Шил савааларын өккөп дужаап турар-Бодол көргө, ол база бир чугула са-ла хулаап алыр магазини бодог деп. Яны-буру хемчөөдиг шидер, ба-каларын алаа хулаап алгаш консерва, аш-чөм, арага аймаа бодур чер-лерге чорудар. Алаа шакың кан-дыг-даа үелеринде чоңа таарымча-лыг шил саваалар хулаап алыр мага-зини мынчага чедир ажалчылар ту-рарын кижиз кайгар чүе.

Эң маңгың кышын соок үеде алаа шил саваалар дужаар дээш хар кырыга шак-шагы биле турары чүтө сава дузалакчыларга эвес-чүтө сава дузалакчыларга бижип хылычкыткып, Салымга көкөк ажал-дап чоруп, соонка шыдапшай чыны-палгаш дөш маңап чорубтар. Элчегде кижилер оңу маңап, соок чеге «таңпалды» тургулаарлар. Ылаа нити бодол черде таарымча-лаа, алаа-даа чурттакчылар муң-муңчок. Магазинин ажалдар шакын

демирде яны-буру оңуң бузуктар-биле кыр кырыдан бижип каапкан-ымдан номчуп, билин алыр арга-жон. Оон чанында калбап шутайын херимде чышыр каадап, баа-ла уукур бидимес расписанияларын көрдүрүшкүн биле башап турган, шор-баккап калы. Ол кылаа херим шитини ары-шөөр бодолы кон-чук багай. Бузулган шидер, бок, саалын дээш өске-даа чүдүлөр хой.

Бир тээ ол күрүңге ажалчы шил савааларын хулаап ап турар хоорайнын топ магазини чүе болганда оон таарымчалыг кылдыр дерип, чурттакчы чоңа-даа, салымга-лаа элзип, арыг, силг чер кылдыр дерип тургусса таарымчалыг болур ужу-рудур. Ол дугайын Кызыл горпонуң баштаар чери кичөөгөйге ажал бий чеге келген боор.

В. САГАН-ООЛ.

ОРГАНИЗАС ЧОК БОЛГАН

Хеп чуур машиналарын, соодукчу-ларын болгаш «Кама» деп доозун сорулгачуларын 1966 чылда салып аларынын баш бурунгаар бижидил-гезин бо чылдын январь 9-та, вос-кресеньеде Кызыл горпонуң кон-торазында эртенгизин 8 шактан өгө-леп чорудар дугайында чаралды республика солуннарында, радиота баш бурунгаар чарлапкан турган.

Январь 9-та горпонуң конторазы-нын чанында чон хай болган, бижидиле чорудар «комиссия» айткан шакында келбеш. Чылган улус ла-зы кылып эгелзэн, бижиктен кижилер 500 ажа берген.

«Комиссия» 9 шак ажал чорда чедип келген, бижидиле горпонуң конторазында эвес, херим шитинде битин казанак бажычгышакка бо-лган. Бичи бажычче каш-ла кижиз киргеш, шыгырт долган, чылган чон даштын. Үр-даа болбаан, «бижидиле доозулган» деп «комиссия» чарлап-кан. Эртенгизин 7 шактан эгелеп,

эелчегте турган улус «комиссияга» айттырып салып, ужурун тайылбырла-дып аларын орадалгаш. «Комис-сия» тайылбырын-даа берген.

Устунде чүдүлөргө бижидиле ян-варь 7-ден эгелеп, горпонуң контора-зында болуп каапкан чүе-дир, а чоңу чарлап, чалаан хунде каш-ла баран арткан турган чүе-дир. Бо

дээр-ге чоңу хундүлөөс чорук-тур. Ийи талазында, бижидилени чорут-кан, горпонуң ажалдакчыларында база таарымча чок болган.

Бо мыкаш хемчегерин чорударда организация болгаш чоңа, ажалдап турар кижилерге таарымчалыг бай-далды тургузары чугула.

С. ВИНТОРОВ.

Шерловоның даг бойлаа болбаазырадыр номбиндэ Чита областың уугу бүдүрүлгелеринин бирээш болуп турар. Шерлово дагдан олово болгаш көрүлчүн холус-навалыг чүс-чүс тонна концентраттарын чурттуң фабрикаларынын чыл буруда чорудуп турар. Эртен чылын ында элзипти суугу-фюминг-установканы ажалла-га киригени. Баштайгы дуржулга установканы ажалла-га киригени Зайбайлының арыг оловозун херелгемчи-

Чугай-биле хандырза

Эйлиг-Хем суурда чуртталга бажы-нары чугайлаттырмаанында бээр үр апарган. Бо дээр-ге эң чок чүе-дир, ындыг туруп кайын боор. «Күш-ажылдыг хосту» колхозтун баштаар чери чугай өртөдиринче сагыш салбастаан. Мурнуку чылдар-да Төс-Төекке чугайны белектен тур-ган-на болгай. Ам ону чүе алаа белектен болбазы?

М. КЫРГЫС.

Чугайны херелгес-ле кижиз чок. Арыг-шөөр чурттаар дээш бажы-нары чугайлаары албан. Хамык ужура ажалды эки организациалар-да. Чугай белектен билер кижилер бар. Суурун чурттакчылары бажы-нары чугайлаар дээш чугай тып-тырын четтиклейи маңап турар.

М. КЫРГЫС.

Колхозтар аразыны

Дөрт чыл мурнуна Каз-Хем рай-онга колхозтар аразынын туугу ор-ганизациянын тургускан. Ол эртен чылдын эгезинде чедир республика-га чара чангыс ындыг туугу органи-зация турган. 1965 чылда ол эң-тегел, Эрзин районда база колхоз-тар аразынын туугу организацианын тургускан.

Колхозтар аразынын туугу органи-зациянын бот-ажыл-чорудалыг, сак-хөө талазы-биле колхозтарын салган хуузуңа үндөйлөткөдүн тур-густууган болгаш сайгарылга хөрөң-гиз көдө ажал-агы артылгын-биле чарган керээрдү бугулар кирип турар аш-хөрөңгилер болуп турар. Уудурулга талазы-биле демократтыг, оон директорундан аныла чевүлөт-дип болгаш комсомиссарлар. Оларга оон ажалдап берип турары колхоз-тарын болгаш советтарын уду-рукчуларын, сак-хөө ажалдакчылар кирип турар.

Ур эдилештиг даш, бетон тууду-ларын алыр болза, колхозтарда дашчы, бетончу, арматурщик дээш өске-даа бедик мергежилди туугу-жулар чок болулаар болгай. Мы-чанга ындыг туугуларын ыш ту-дугулар-биле солур ужурга тавар-жыр, азы тууду алаа-даа шынары куду болур. Ынчаларга колхозтар ту-дугу чорударын чангыс организаци-ага мөөнзөн болганда, оон бодула туугунун каныг-даа нарын хевир-лерин, ажалдарын күсөдип болур болгаш туугу ажалдарын шына-рын экижирер арга бар-дыр.

Колхозтар-биле керээ чаргаш, оон хуусаазынын, санажылазынын ду-гайында калы дугурулганын кыл-ган болганда, туугу организациаы объектилерин болгаш / аны-агы ажалдарын дүргө күсөдиринге сонуургалды. Организация-даа, оон ажалдакчылары-даа хойну, дүргөн бүдүрүр дээш орадалыг болгай. Бо чорук каныг-даа туугуну ажалла-да дүргө, хуусаазында кириер арга-ны бээр болгаш оон сонгаларды, ара каар чорукту бодурбас.

Ону шиктирлээрине аргажок чугу-ла белекелдерин чорудуп эгелзэн болгаш ажалчынарын ортууңда социалист чарышты организастаан, ылаңгыя СЭП ТК-нын ХХП съез-динде ажал болдурган бедик ху-лээлелерин бригадалар, ажалчы-нар тус-тууңда алгылаан.

Колхозтар туугун чорударында мындыг организацианы тургузарга депшигелер дээрин амыдырал ба-дыткан турар. Ынчалажок бо чугула туугу черин өске райондарга прак-тикага ажалдагылар турары чептүг эвес хире. Ылаңгыя хай колхозтар-лыг райондарга колхозтар-аразынын туугу организацианы турар болза, дыка хай чугула чүдүлөр, оон иш-тинде малчынары эки бажындар-биле хандырар дүргө шиктирлет-тинген турары чугаажок.

Организация туруп келген үе-зини шитинде элзэн хөтжүп, бүдү-руге фонтуз болгаш машина-тех-ника-биле хандырылган. Ам үеде бо организация 176 штаттыг ажал-чынары, 16 автомашиналыг, 8 тракторлук, бүдүруге баазаларында плорлама, столер пеге, металл ажал-дап кылор мастерскай болгаш де-ригерлук гараж кол черлер болуп турар. Туугу талазы-биле яны-буру мергежилди кижилер, инженер-техниктиг кадрлар четтир.

Туугу организациаы Каз-Хем районун «Тилдеге» колхозундан өске бүгү колхозтарын болгаш «Со-вет Тыва» совхозту хандырар, ол ажал-агыларын бүдүруге, чурт-талга, культура-амдырал болгаш мал ажалынын бүгү туугуларын кы-лып турар. Бир эвес туугуларын колхоз азы совхоз буруу боттары кылдыр болза, келээ ажал-агы бүдү-ругезинин өске адырларында ажал-лаар ужурулук кижиз күжүн, машина-техниканы туугу ажалчы чардык-тырар алаар болгай.

Оон аныла туугунун яны-буру техниканы колхоз буруу тып, са-дып алыр мында-ла белек эвес. Чижээ, бо организацияда амды-нында бар чангыс автокран, каш-ла лесовозтар колхозтарын туугунга хергелээр бүгү ыш материалдарын белекээрине, объектилерге чедире-ринге барып четтигил турар. Ын-чаларга районда 8 ажал-агы шүптү автокраныг туруп шыдаар бе? Са-дып алаа-даа, ыш белекел төнө-гө, ону кааа ажалдаары?

Материалдыг хандырылга эң-не нарын. Республиканын «Сельхотех-ника» каттыжышкыны чамдык чу-гула дерилгелерин чедир бербей тур-ар. Моон ужурунда автокран, демир, ыш чондур стаяктар, электро-сварка ышкаш чугула чүдүлөр чет-пейи турар.

Мен бо чикеткен аларга безин, туугула херектиг техникаларын ча-гыс черде мөөнзөн чорук ажал-агыларга-даа, күрүңге-даа ажал-чыг-дыр.

СЭП Тыва обкомунун V плену-мун малчынарын амыдырал ханды-рылганын экижирер дугайында док-таалы харын-на Каз-Хем районда чүгүр күсөдирини туурарына бо туугу организациаы уугу ролдуг. Туугулар кылып берип турары ажал-агыларын малчынарында бажы тууп бээр айтырымын орга-низация бири ээлчеге шиктирлеп турар. Моон ужурунда Ленин аттыг болгаш өске-даа колхозтарын хай малчынары эки шынарыг, шуга-курталыг, плеталардыг бажынарада чуртап турар. Хойжуларын кола-нарында каркес-биле кылдыган дог-лем, бедик кажаалар, чамдыкта-лында чувар бажынар болгаш ку-дуктар. Бир эвес тускай туугу орга-низацианы турбаан болза, малчы-нарга чагайжыды туттуңан ышча хай бажынарын, кажааларын бо-лгаш өске-даа туугуларын ындыг дүр-гөн түбү бээр кааптары амыр эвес.

Эртен чылын колхозтар аразы-нын туугу организациаы оң бир уугу туугуларын ажаллаа кириер болгаш элзэн каш туугуларын чедир кылды. Оларын хай нурууу мал-чынарга бажынар болгаш мал ка-жааларын туугуларын. Оларын аразында төрүчү чүс хананга бурун дорилгелди кажаа, ийи чүс биче некеке төлөвилел бугулар кажаа, уугу гараж, 4 болгаш 2 квартира-

Хочун, барык-ла организацианын үндөйлөк ажалчынары В. Зва-дин, М. Михайлов, дашчы-шуга-ружукер М. Бакулова, Н. Потыли-ныча олар боттарынын коллектив-нин ат-алдарын бедик үндээр, ажал-херек дээш сагыш човангыр, бедик мергежилди ажалчынар. Ле-новоз чолаачы А. Листков, само-свал чолаачы И. Неволин оларын каныг-даа үеде, кайы хире-даа бер-ге орутке чорудулаан, сеткил оожу олуруп болур идегелди кижилер. Олар даалгазын кезээде ылап, эки күсөдүр.

Туугу организациаы бо чылын 500 муң хире рубльдин туугу-мон-таж, белекел ажалдарын чорудар.

Бир эвес ажал-чорудулаанын шы-н улап башкаргаш, хандырылга, ха-рылаазын экижирер болза, колхоз-тар аразынын туугу организацианын көзөгө туугу суурун кабаргырын-га уугу ролдуун, ажалчынын үс-тунде каш чикек көртүзүп турар-дыр.

С. ЧИГИНТ.

